

INSTITUTUL DE ECONOMIE, FINANȚE ȘI STATISTICĂ

334
D51

ACULAI E.,
VINOGRADOVA N.,
PERCINSCHI N.,
NOVAC A., CLIPA V.

**DEZVOLTAREA
ÎNTRERPRIDERILOR MICI ȘI
MIJLOCII: CONTRIBUȚIE,
PROVOCĂRI ȘI DIRECȚII DE
PERSPECTIVĂ**

Chișinău, 2012

CZU: 334.72 .012.64(430)
D-35 257

*Recomandată spre editare de Consiliul Științific
al Institutului de Economie, Finanțe și Statistică,
proces verbal nr.5 din 29 iunie 2012.*

Contribuția autorilor:

- ACULAI Elena, dr., conf.cerc. – introducere, capitolul 1 (3,8 c.a.);
VINOGRADOVA Natalia, dr. - capitolul 2 (2,2 c.a.);
PERCINSCHI Natalia, dr., conf.cerc. - capitolul 3 (2,1 c.a.);
CLIPA Victoria - capitolul 4 (2,5 c.a.);
NOVAC Alexandra, master – capitolul 5 (2,8 c.a.).

Redactor științific: ILIADI Gheorghe, dr.hab., prof.cercet.

Recenzenți:

STRATAN Alexandru, dr.hab;
VEVERIȚA Valentina, dr.

Redactor literar: MAIER Lidia, cerc.științific

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

**Dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii :
contribuție, provocări și direcții de perspectivă / Aculai E.,
Vinogradova N., Percinschi N. [et.al]; red șt. Gheorghe Iliadi;
Inst. de Econ., Finanțe și Statistică, Acad. de Științe a Moldovei.
– Ch.: Complex Ed. al IEFS, 2012. - 332 p.
Bibliogr.: p. 294-321 (194 tit.). – 100 ex.
ISBN 978-9975-4381-2-4**

CZU: 334.72

D 35

DL IEFS 232756

© Aculai E., Percinschi N., Vinogradova N., Novac A., Clipa V., 2012
© IEFS, 2012

ADNOTARE

Monografia este dedicată cercetării sectorului întreprinderilor mici și mijlocii (IMM) – rolului lui în economie, problemelor și perspectivelor sale de dezvoltare.

A fost analizată contribuția întreprinderilor mici și mijlocii la dezvoltarea economică a țărilor europene, reunite în uniuni regionale de state (Uniunea Europeană și Organizația Cooperării Economice a Mării Negre), inclusiv a Republicii Moldova; a fost prezentată evaluarea calitativă și cantitativă a acestei contribuții.

Au fost descrise principalele bariere în activitatea întreprinderilor mici și mijlocii; în baza chestionărilor au fost identificate principalele bariere pentru întreprinderile moldovenești, legate de accesul limitat la resurse.

Au fost studiate direcțiile de perspectivă ale dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii, inclusiv elaborarea și implementarea inovațiilor, orientarea către piețele externe de desfacere, crearea și utilizarea obiectelor de proprietate intelectuală.

Accentul principal în monografie a fost pus pe studierea situației în sectorul întreprinderilor mici și mijlocii din Republica Moldova. Materialele cărții în mare măsură se bazează pe rezultatele proiectelor științifice, realizate de către autori în cadrul Institutului de Economie, Finanțe și Statistică (IEFS) al Academiei de Științe a Moldovei și Ministerului Economiei al Republicii Moldova.

SUMAR

INTRODUCERE	18
CAPITOLUL 1. CONTRIBUȚIA SECTORULUI ÎNTEPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII LA DEZVOLTAREA ECONOMICĂ REGIONALĂ	24
1.1. EVALUAREA CONTRIBUȚIEI IMM-URILOR LA DEZVOLTAREA ECONOMICĂ ÎN ȚĂRILE EUROPENE	27
1.2. ANALIZA ROLULUI SECTORULUI ÎNTEPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII ÎN ECONOMIA REPUBLICII MOLDOVA.....	58
CAPITOLUL 2. PRINCIPALELE BARIERE ÎN DEZVOLTAREA ÎNTEPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII	86
2.1. PROBLEME DE BAZĂ ALE IMM-URILOR ȘI CARACTERISTICA LOR.....	86
2.2. BARIERE ÎN DEZVOLTAREA IMM-URILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA	92
CAPITOLUL 3. DEZVOLTAREA ANTREPRENORIALULUI INOVAȚIONAL: PROBLEME ȘI SOLUȚII	133
3.1. ESENȚĂ ȘI FORME ALE ANTREPRENORIALULUI INOVAȚIONAL	134
3.2. ANTREPRENORIALUL INOVAȚIONAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....	152
3.3. BARIERE ÎN DEZVOLTAREA ANTREPRENORIALULUI INOVAȚIONAL ȘI METODE DE DEPĂȘIRE A LOR	166
CAPITOLUL 4. SPORIREA EXPORTURILOR SECTORULUI ÎNTEPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII	180
4.1. EXPORTURILE - INDICATOR AL COMPETITIVITĂȚII INTERNAȚIONALE A IMM-URILOR.....	181
4.2. COMPETITIVITATEA EXPORTURILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....	187
4.3. CONSTRÂNGERI ȘI FACTORII DETERMINANȚI AI COMPETITIVITĂȚII INTERNAȚIONALE A IMM-URILOR	208

CAPITOLUL 5. ANTRENAREA FACTORULUI PROPRIETATE INTELLECTUALĂ ÎN DEZVOLTAREA ÎNTEPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII.....	232
5.1. PRACTICA INTERNAȚIONALĂ DE ÎNCURAJARE A IMM-URILOR DE A UTILIZA SISTEMUL DE PROPRIETATE INTELLECTUALĂ.....	234
5.2. SITUAȚIA ACTUALĂ ÎN DOMENIUL PROPRIETĂȚII INTELLECTUALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA	250
5.3. PRINCIPALELE PROBLEME ALE IMM-URILOR REFERITOARE LA ELABORAREA, PROTEȚIA ȘI UTILIZAREA OBIECTELOR DE PROPRIETATE INTELLECTUALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA	270
BIBLIOGRAFIE	294
ANEXE	322

INTRODUCERE

În economia țărilor europene, de rând cu companiile mari, care dispun de un potențial dezvoltat și activează pe teritoriul multor regiuni, un rol important în prezent îl au întreprinderile de mici dimensiuni. Acestea se raportează la sectorul întreprinderilor mici și mijlocii (IMM), care îndeplinește funcții specifice în economia de piață și are nevoie de metode speciale de susținere din partea statului.

Pentru dezvoltarea Republicii Moldova sectorul IMM este de o importanță deosebită. În perioada de creare a relațiilor de piață rolul IMM-urilor era determinat nu doar de structura economiei, în care o pondere înaltă o ocupa genurile de activitate, preferate de întreprinderile mici, ci și de existența resurselor umane, rămase fără lucru, a utilajelor neutilizate, materiilor prime secundare, care optim puteau fi utilizate de către micul business. În decursul a 20 de ani sectorul IMM al Republicii Moldova a crescut atât din punct de vedere calitativ, cât și cantitativ. În prezent, potrivit datelor Biroului Național de Statistică, majoritatea absolută a întreprinderilor (98%) aparțin sectorului IMM. În acest sector sunt angajați 59% din numărul total de salariați, se realizează 37% din toate vânzările, sunt create 41% din vetiturile/pierderile tuturor întreprinderilor din țară. Ponderea IMM-urilor în PIB în a.2010 a constituit 28,3%.

Studiile referitoare la IMM-uri în prezent prezintă nu doar interes științific, ci și practic; rezultatele acestora sunt utilizate de către organele administrației publice, asociațiile de afaceri, instituțiile infrastructurii de piață, care acordă servicii mediului de afaceri. Cercetările referitoare la IMM-uri au o importanță deosebită la elaborarea politicii de stat privind dezvoltarea mediului de afaceri la nivel local și național, inclusiv pentru argumentarea direcțiilor și măsurilor de susținere de stat a IMM-urilor.

În acest context, luând în considerare orientarea practică a cercetărilor, pentru evaluarea rolului și importanței sectorului IMM este rațional de a utiliza noțiunea de *contribuție a IMM-urilor la dezvoltarea social-economică a regiunii*. Contribuția reflectă rezultatele principale ale activității întreprinderilor, și prezintă interes public. În plus, aceasta poate fi evaluată nu doar prin parametri calitativi, ci și cantitativi. Noțiunea de contribuție a IMM-urilor este pe larg utilizată în prezent în lucrările științifice internaționale, însă până în prezent nu a fost reflectată în cercetările, bazate pe analiza realității moldovenești.

Accentul principal în monografie este pus pe cercetarea contribuției sectorului IMM la dezvoltarea Republicii Moldova. În lucrare, de asemenea, este analizat impactul, pe care îl are sectorul IMM asupra dezvoltării țărilor europene, grupate în astfel de reuniuni regionale de state precum UE și OCEMN. Acest lucru a permis de a compara indicatorii din Republica Moldova cu datele analoge ale statelor membre ale OCEMN, în componența căreia se află și Moldova. În contextul orientării europene a Republicii Moldova în lucrare este expusă contribuția IMM-urilor în țările UE.

Prezenta abordare față de analiza IMM-urilor nu doar la nivel local și național, ci și regional, care reunește un șir de țări, este justificată. În ultimii ani în Europa există încercări de a coordona politicile naționale de susținere a IMM-urilor în cadrul reuniunilor regionale de state. În special, în UE a fost adoptat "Small Business Act" for Europe (SBA), care recunoaște rolul central al IMM-urilor în economie și necesitatea de a acorda o atenție semnificativă acestui sector din partea statelor membre ale UE. În țările OCEMN de asemenea sunt realizate cercetări internaționale și au loc întruniri de lucru pentru identificarea problemelor mediului de afaceri și argumentarea politicii de susținere a IMM-urilor la nivelul reuniunii regionale.

Criza financiar-economică mondială a avut un impact negativ asupra rezultatelor sectorului analizat, inclusiv asupra anumitor grupe de întreprinderi, micșorând contribuția IMM-urilor în ocuparea forței de muncă, în PIB și alți indicatori ai dezvoltării economice. Identificarea particularităților activității unor grupe de IMM-uri, a rezultatelor obținute și riscurilor existente, poate contribui la perfecționarea politicii de dezvoltare a mediului de afaceri – atât în perioada de creștere economică, cât și în cea de criză.

Particularitățile contribuției IMM-urilor la dezvoltarea economică se manifestă nu doar în diferite perioade de timp, ci și în diferite țări, grupe de țări. În primul rând, diferențe se înregistrează în procesul comparării țărilor economic dezvoltate cu țările cu economia în curs de dezvoltare/în tranziție. Aceste diferențe au fost deosebit de pronunțate în anii '90 în țările Europei Centrale și de Est, care s-au confruntat cu dificultăți la trecerea de la economia planificată la cea de piață, dar și în prezent aceste particularități sunt esențiale. Identificării particularităților contribuției IMM-urilor în țările cu economia în curs de dezvoltare/în tranziție i se acordă o atenție insuficientă în cercetări, cu toate că aceste particularități sunt confirmate nu doar prin parametri calitativi ci și cantitativi. Identificarea particularităților contribuției IMM-urilor în diferite grupe de țări – economic dezvoltate și cu economia în curs de dezvoltare – va da posibilitatea de a rectifica mai argumentat politica de dezvoltare a IMM-urilor, de a evalua perspectivele și de a argumenta prioritățile de dezvoltare a sectorului IMM.

Creșterea rolului și a contribuției IMM-urilor la dezvoltarea social-economică a regiunilor în mare parte depinde de depășirea de către antreprenori a problemelor principale, care stau în calea dezvoltării afacerii lor. Se au în vedere atât problemele interne ale întreprinderilor (insuficiența cunoștințelor și a experienței de activitate a managerilor,

specialitățile și calificările necorespunzătoare a salariaților, lipsa altor resurse, necesare pentru dezvoltarea businessului), cât și cele externe (particularitățile pieței interne, corupția, instabilitatea politică, etc.). Datele statistice oficiale, obținute în baza rapoartelor agenților economici, nu permit de a identifica problemele existente; este necesar de a realiza sondaje și interviuri sistematice cu antreprenorii și experții.

Este bine cunoscut, că multe întreprinderi micro, care constituie ponderea principală a IMM-urilor, nu au potențial de creștere. Scopul lor principal este de a asigura ocuparea individuală sau crearea unui mic număr de locuri de muncă, adesea doar pentru membrii unei sau câtorva familii. Dar anumite grupe de IMM-uri, inclusiv și întreprinderile micro, dispun de potențial pentru a aduce o contribuție semnificativă la dezvoltarea regională. La astfel de grupe de IMM-uri de perspectivă se raportează, în primul rând, întreprinderile inovatoare, care elaborează și/sau implementează inovații în tehnologii și utilaje, precum și întreprinderile, care exportă produse și servicii proprii.

Principalele scopuri ale monografiei sunt:

- de a analiza și evalua contribuția IMM-urilor în economia Republicii Moldova, precum și contribuția acestui sector la dezvoltarea economică a altor țări europene, grupate în astfel de reuniuni regionale de state precum UE și OCEMN;
- de a identifica principalele bariere în activitatea IMM-urilor, care împiedică dezvoltarea sectorului analizat în țară;
- de a studia direcțiile de perspectivă ale dezvoltării IMM-urilor, inclusiv prin prisma elaborării și implementării inovațiilor, orientării către piețele externe de desfacere, creării și utilizării obiectelor de proprietate intelectuală în Moldova.

Monografia este alcătuită din 5 capitole.

În primul capitol (autor E.Aculai) este analizată contribuția IMM-urilor la dezvoltarea economică a țărilor

europene, grupate în astfel de reuniuni de state precum UE și OCEMN, este prezentată evaluarea calitativă și cantitativă a acestei contribuții. Un accent deosebit se pune pe particularitățile contribuției IMM-urilor în țările cu economia în tranziție și în curs de dezvoltare. Este examinat impactul crizei financiar-economice mondiale asupra dezvoltării IMM-urilor în țările europene. Mai detaliat sunt analizate rezultatele influenței IMM-urilor asupra dezvoltării economice în Republica Moldova, este examinată evoluția unui șir de indicatori ai sectorului analizat în perioada de criză.

În capitolul doi (autor N.Vinogradova) este expusă caracteristica principalelor bariere în activitatea IMM-urilor. În baza chestionării antreprenorilor au fost identificate principalele probleme interne ale dezvoltării IMM-urilor moldovenești, legate de accesul limitat la resurse; este analizată schimbarea importanței acestor probleme comparativ cu perioada anticriză. De asemenea sunt caracterizați factorii mediului de afaceri, care reprezintă sursa problemelor externe ale întreprinderilor.

În capitolul trei (autor N.Percinschi) se examinează noțiunea și formele antreprenoriatului inovațional. Se analizează situația actuală a antreprenoriatului inovațional în Republica Moldova, inclusiv prin prisma cooperării internaționale a specialiștilor moldoveni ai companiilor din sectorul Tehnologiei Informaționale și Comunicații. În baza interviurilor realizate cu antreprenorii au fost identificate barierele în calea dezvoltării antreprenoriatului inovațional în Republica Moldova, ceea ce a permis de a elabora propuneri cu privire la dezvoltarea activității de inovare în sfera antreprenoriatului mic și mijlociu în Republica Moldova.

În capitolul patru (autor V.Clipa) este examinat exportul întreprinderilor, ca indicator al competitivității internaționale a IMM-urilor. Sunt analizați indicatorii principali de export ai Republicii Moldova, inclusiv ai sectoarelor de bază, orientate

către export, precum și gradul de concentrare a antreprenorilor autohtoni pe anumite piețe externe de desfacere. Sunt examinate constrângerile și factorii determinanți ai competitivității internaționale a IMM-urilor.

În capitolul cinci (autor A.Novac) sunt examinate principalele elemente juridice și instituționale ale sistemului național de protecție a proprietății intelectuale, este analizată activitatea de înregistrare/brevetare a obiectelor de proprietate intelectuală în R.Moldova. De asemenea sunt identificate principalele probleme ale IMM-urilor referitoare la elaborarea, protecția și utilizarea obiectelor de proprietate intelectuală și elaborate propuneri de încurajare a IMM-urilor de a utiliza sistemul de proprietate intelectuală.

Materialele monografiei în cea mai mare parte sunt bazate pe rezultatele proiectelor de cercetări științifice, realizate de către autori în cadrul Institutului de Economie, Finanțe și Statistică [97; 44; 56; 66].

În lucrare, de asemenea, au fost utilizate activ materialele unui șir de proiecte internaționale, la realizarea cărora autorii au participat [45; 4; 123; 187].

Autorii aduc mulțumiri Ministerului Economiei și Agenției de Stat pentru Proprietatea Intelectuală ale Republicii Moldova pentru suportul informațional, care a permis de a efectua o analiză mai profundă a unor aspecte ale dezvoltării mediului de afaceri.